

Prikaz knjige

Mr. Emina Babić

JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona
emina.babic@gmail.com

**PRIKAZ UNIVERZITETSKOG UDŽBENIKA
"MALOLJETNIČKO PRESTUPNIŠTVO" AUTORA
SUADA ORLIĆA, IZETA PEHLIĆA I NERMINA
TUFEKČIĆA**

**Zenica, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici,
2019, 656 str.**

Univerzitetski udžbenik „Maloljetničko prestupništvo“ autora doc. dr. Suada Orlića, prof. dr. Izeta Pehlića i doc. dr. Nermina Tufekčića sadrži 10 poglavlja, interdisciplinarno obrađuje naslov teme, tako da se može koristiti za izučavanje problema maloljetničkog prestupništva iz više uglova i na više različitih fakulteta i studijskih programa. Pored uloge u nastavnom procesu, ovaj tekst može poslužiti i kao vodič za praktičare, kako u prevenciji tako i u kasnijim fazama rada sa maloljeticima.

Jezik kojim je pisan rukopis je čitak i izuzetno razumljiv, sa doziranom upotrebom stručne terminologije. Tekst je podesan kako za studente dodiplomskog studija tako i za studente magistarskog i doktorskog studija, metodički strukturiran, sa uravnoteženim poglavljima, prilagođen predmetu za koji je pisan.

Prvo poglavlje je pod naslovom: „Uvodno o maloljetničkom prestupništvu“ (str. 13-36). U okviru ovog poglavlja obrađuju se sljedeća pitanja: 1. Općenito o pojmu prestupništva, 2. Vrste prestupnika, 3. Devijantnost – devijantno ponašanje, 4. Pojmovno određenje maloljetničkog prestupništva i 5. Historijat maloljetničkog prestupništva i položaja maloljetnika u krivičnom pravu. U prvom poglavlju autori izlažu prestupništvo u pojmovnom smislu i daju klasifikaciju prestupništva uz uporedbu i distinkciju maloljetničkog prestupništva od kriminaliteta punoljetnih lica. Također, u ovom djelu se izlaže i razvojni dio prestupničkog ponašanja mladih.

U drugom poglavlju, pod nazivom: „Socijalno-psihološki aspekti maloljetničkog prestupništva“ (str. 37-60), obrađuju se sljedeća pitanja: 1. Faktori razvoja i socijalizacija i 2. Psihološki osnovi prestupničkog ponašanja maloljetnika. U ovom poglavlju autori obrađuju faktore razvoja ličnosti i njihove teorijske orijentacije, te obrađuju socijalizaciju kao uvjet uspješne integriranosti mladih u društvo i kao *condicio sine qua non* za sve preventivne aspekte maloljetničkog prestupništva. U okviru toga, autori obrađuju, klasificiraju i elaboriraju sve faktore u procesu socijalizacije mladih. Također, autori u ovom poglavlju izlažu i psihološke elemente prestupničkog ponašanja mladih, te daju osnovne determinante psihološke strukture i profila ličnosti maloljetnog prestupnika, kao i motive njegovog prestupničkog ponašanja.

U trećem poglavlju udžbenika, pod naslovom: „Prevenција maloljetničkog prestupništva i socijalna kontrola“ (str. 61-90), obrađuju se pitanja prevencije i socijalne kontrole. U okviru prevencije, uz pojmovno određenje, izlaže se program prevencije maloljetničkog prestupništva, te se daje široka klasifikacija prevencije po više kriterija, uz unošenje određenih noviteta u tom dijelu poglavlja. Pored navedenog, daje se široka elaboracija svih društvenih nosilaca prevencije maloljetničkog prestupništva. Uz širu obradu prevencije maloljetničkog prestupništva, u ovom poglavlju je elaboriran i aspekt socijalne kontrole, sa njenim pojmovnim određenjem i vrstama kontrole.

U četvrtom poglavlju, pod naslovom: „Etiologija i fenomenologija maloljetničkog prestupništva“ (str. 91-140), autori obrađuju etiološka područja i elaboriraju teorijske pravce o uzrocima maloljetničkog prestupništva, referirajući se na biološke, psihološke i sociološke teorije o uzrocima prestupništva. U okviru fenomenologije maloljetničkog prestupništva autori obrađuju fenomenološke elemente i izlažu fenomenološke aspekte prestupništva mladih sa analitičko-statističkim prikazom prestupništva po krivičnim i prekršajnim aspektima.

U petom, široko obrađenom, poglavlju pod naslovom: „Faktori prestupničkog ponašanja maloljetnika“ (str. 141-254), autori sveobuhvatno elaboriraju sve faktore prestupništva mladih, te se u vezi s tim obrađuju neposredni društveni faktori prestupničkog ponašanja mladih podijeljeni u četiri grupe. Također,

obrađeni su riziko i protektivni faktori, kao nedovoljno obrađivani faktori u literaturi, u kojima je izložen širok opseg rizičnih faktora klasificiranih u šest grupa i elaborirani najvažniji protektivni faktori.

Šesto poglavlje, pod naslovom: „Resocijalizacija maloljetnih prestupnika“ (str. 255-284), autori obrađuju sa više aspekata. U vezi s tim, data je elaboracija pojmovnog određenja resocijalizacije i izloženi principi i faze resocijalizacije, te tretman maloljetnog prestupnika sa izradom programa u otvorenoj zaštiti, kao i utvrđivanje efikasnosti procesa resocijalizacije.

U sedmom poglavlju, pod naslovom: „Maloljetničko krivično pravo i međunarodni standardi i instrumenti o maloljetničkom prestupništvu“ (str. 285-320), data su uvodna izlaganja o maloljetničkom krivičnom pravu koja se odnose na pojmovno određenje, izvore, karakteristike i klasifikaciju maloljetničkog krivičnog prava, kao i njegov razvoj u Bosni i Hercegovini u 20. stoljeću. U okviru ovog poglavlja obrađeni su i najvažniji međunarodni instrumenti i standardi o maloljetničkom prestupništvu, u okviru kojih se normiraju prava maloljetnika sa posebnim osvrtom na prava maloljetnika lišenih slobode, te daje prednost vansudskim oblicima tretiranja maloljetnih prestupnika u odnosu na kaznene aspekte tretiranja maloljetnih prestupnika.

Zadnja tri poglavlja ovog udžbenika, odnosno osmo, deveto i deseto poglavlje, odnose se na materijalno, procesno i izvršno-pravne aspekte maloljetničkog prestupništva i položaja maloljetnika u krivičnom pravu Federacije Bosne i Hercegovine, uz interpretaciju određenih razlika u usporedbi sa istom materijom u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

U okviru osmog poglavlja, “Materijalno-pravni aspekti maloljetničkog prestupništva i položaja maloljetnika u krivičnom pravu – alternativne mjere i krivične sankcije prema maloljetnicima” (str. 321-452), obrađeni su legislativni aspekti maloljetničkog prestupništva i izloženo pojmovno određenje maloljetnika i granice krivično-pravnog maloljetstva, kao i modeli postupanja prema maloljetnim prestupnicima. U ovom poglavlju autori daju prikaz do sada nedovoljno obrađivanog instituta odgovornosti maloljetnika, koju izlažu polazeći od kriterija klasifikacije kažnjivih djela maloljetnika. Također, autori unose i novitet u ovo poglavlje, elaborirajući više aspekata odgovornosti

roditelja za postupke prema djeci i maloljetnicima, kao i za njihova djela proistekla iz njihovog poremećaja u ponašanju. U ovom poglavlju autori izlažu cjelovit prikaz alternativnih mjera i krivičnih sankcija prema maloljetnicima, kao i krivično-pravni status mladih punoljetnih lica.

U devetom poglavlju, "Procesno-pravni aspekt maloljetničkog prestupništva i položaja maloljetnika u krivičnom pravu – krivični postupak prema maloljetnicima" (str. 453-562), autori obrađuju krivični postupak prema maloljetnicima, te u vezi s tim izlažu osnovna obilježja, principe i opća pravila postupka prema maloljetnicima, kao i organe koji učestvuju u krivičnom postupku prema maloljetnicima. Autori elaboriraju kompletnu strukturu krivičnog postupka prema maloljetnicima po svim fazama i iznose specifičnosti ovog postupka u odnosu na redovni krivični postupak, te, u okviru toga, daju prikaz mjera procesne prinude u postupku prema maloljetnicima. Autori u ovom poglavlju na specifičan način obrađuju i elaboriraju i subjektivitet, odnosno ulogu koju maloljetnici mogu imati u krivičnom postupku.

U posljednjem, desetom, poglavlju udžbenika, "Izvršno-pravni aspekt maloljetničkog prestupništva i položaja maloljetnika u krivičnom pravu – izvršenje krivičnih sankcija" (str. 563-614), autori obrađuju primjenu, odnosno izvršenje alternativnih mjera i krivičnih sankcija prema maloljetnicima kao završnu fazu krivičnopravnog tretiranja maloljetnih učinilaca krivičnih djela, te izlažu propise koji reguliraju izvršenje mjera i sankcija, kao i položaj maloljetnika u zavodskim ustanovama za vrijeme izvršenja zavodskih, institucionalnih krivičnih sankcija. Pored navedenog, autori u završnom dijelu ovog poglavlja obrađuju i postpenalnu fazu tretmana maloljetnih prestupnika – učinilaca krivičnih djela kao nužnu fazu za njihovu uspješnu reintegraciju u društvenu sredinu.

Danas je oblast zaštite dječijih prava u velikoj mjeri razvijena kroz koncept nazvan *zaštita prava djeteta*. Poštovanje principa i standarda ljudskih prava je u srži funkcioniranja vladavine zakona, uključujući i pravosuđe za djecu. U svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih poduzimaju sudovi, administrativni ili drugi organi, uključujući i nedržavne, najbolji interes djeteta mora biti od prvenstvenog značaja. Ovaj princip bi se trebao primjenjivati i kad se donose odluke o pojedinom djetetu i djeci

kao grupi. Ovim principom se mora rukovoditi cijeli proces (pravosudni, administrativni ili drugi), ali bi trebao biti i primaran u određivanju da li, prije svega, dijete treba da učestvuje u procesu ili ne.

Pored navedenog, svakako je je jako važno da princip nediskriminacije podržava razvijanje programiranja pravosuđa za djecu i programa podrške za pristup sve djece pravosuđu. Posebna pažnja se mora obratiti na najugroženije grupe djece, uključujući – ali ne ograničavajući samo na – djecu u naoružanim grupama, djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa posebnim potrebama, djecu pripadnike manjinskih grupa, djecu migrante, djecu rođenu nakon ratnog silovanja i djecu pogođenu virusom. Ovo također podrazumijeva da djeca lišena slobode i djeca uključena u ratna događanja (koja se obično smatraju „manje zaslužnim”) imaju ista prava kao i druga djeca.

Ovdje je, svakako, jako bitan i tzv. *gender-senzibiliziran pristup*. Naime, ovaj pristup se treba uvažavati u svim intervencijama. Specifične potrebe djevojčica u (maloljetničkim) pravosudnim sistemima koji se uglavnom temelje na muškim modelima, također treba uzeti u obzir. Usluge koje se nude ne trebaju biti sputane stereotipima i trebaju nuditi čitav niz opcija i za dječake i za djevojčice.

Ovaj udžbenik, možda i ne ciljano, svima nama postavlja pitanje: “Da li smo mi spremni saslušati djecu?” Autori naglašavaju da je veoma važno da se naglasi kako djeca imaju posebno pravo da ih se sasluša u svakom sudskom ili administrativnom postupku, ili direktno, ili posredstvom predstavnika ili odgovarajućeg tijela, na način dosljedan proceduralnim pravilima državnih zakona. To podrazumijeva, naprimjer, da dijete treba dobiti adekvatne informacije o procesu, o opcijama i mogućim posljedicama tih opcija; i da metodologija koja se koristi za ispitivanje djece, kao i kontekst (npr. gdje se djeca ispituju, ko ih ispituje i kako) trebaju biti po mjeri djeteta i prilagođeni svakom djetetu. Sadržajno učešće djece u državnim i nedržavnim pravosudnim postupcima obično iziskuje značajne promjene zakona, pravnih praksi i stavova. Posebno treba udovoljiti djevojčicama koje nailaze na prepreke pri tome da se čuje i njihov glas, kao što su nedostatak samopuzdanja ili iskustva u tome da ih neko sluša i shvata ozbiljno.

Posebnu pažnju neophodno je posvetiti djeci u dodiru sa zakonom. Naime, ona se trebaju zaštititi od poteškoća dok prolaze kroz državne i nedržavne pravosudne postupke, ali i nakon procesa, što je jako bitno. Zbog toga moramo prilagoditi sve procedure ovom zahtjevu, te uspostaviti odgovarajuće zaštitne mjere, uz uvažavanje da se rizici sa kojima se suočavaju djevojčice i dječaci međusobno razlikuju.

U okviru politika maloljetničkog pravosuđa, većina savremenih država naglasak stavlja na strategije prevencije, koje omogućavaju uspješnu socijalizaciju i integraciju sve djece, naročito kroz porodicu, zajednicu, vršnjačke grupe, škole, stručnu obuku i svijet rada. Preventivni programi se posebno trebaju fokusirati na podršku najugroženijoj djeci i porodicama. Stoga treba omogućiti restorativno pravosuđe, mehanizme odvratanja i alternative lišavanju slobode, kako bi se što više razgovaralo s djecom. Iz istog razloga, programiranje pravosuđa za djecu treba da se nadograđuje na neformalne i tradicionalne pravosudne sisteme sve dok oni poštuju principe i standarde osnovnih ljudskih prava, kao što je rodna ravnopravnost.

S druge strane, naša realnost je, nažalost, veoma surova. Zadnjih par decenija konstatiramo da krivična djela koja čine odrasli postaju sve više svakodnevnica i za maloljetnike. Nekadašnje podjele na tipične kategorije krivičnih djela koje najčešće vežemo za određeni uzrast danas nemaju nikakvog smisla.

Međutim, iako se u fenomenološkom smislu sve više briše vododjelnica između krivičnih djela odraslih i maloljetnika i u tom pogledu izjednačuje njihov *modus operandi*, u materijalnom i procesno-pravnom smislu je neophodno odražavati postojeće razlike. Upravo stoga, moramo konstatirati da je novi set propisa u oblasti "djece i mladih u kontaktu sa zakonom" u Bosni i Hercegovini zaista na tragu stvarne zaštite prava djeteta. Sam naziv zakona: "Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i mladima u krivičnom postupku", sugerira da je dijete stavljeno u potpuni fokus. Naime, zakonom se tretira pluralna uloga djeteta u krivičnom postupku. Naime, odredbe ovog Zakona se primjenjuju na dijete žrtvu, dijete svjedoka i dijete izvršioca krivičnog djela. Stoga, možda možemo zaključiti da je duh i ovog udžbenika ustvari stavio dijete u "krivičnopravno-kriminološki fokus".

Udžbenik svojom obimnošću pokriva sve potrebene aspekte za razumijevanje maloljetničkog prestupništva. Teze postavljene u radu su elaborirane i potkrijepljene odgovarajućim brojem citata drugih autora, tako da navedeni rukopis, osim što je pregled stanja u navedenoj oblasti, istovremeno je i doprinos autora izučavanju navedenog problema. Način strukturiranja teksta je logičan i odgovara prirodi izučavanja problema, otvarajući prostor za diskusiju i kritičko razmatranje teksta.

Literatura koju su autori koristili je odgovarajuća, kako po svom sadržaju tako i po svojoj aktuelnosti. Autori su koristili 555 referentnih izvora navedenih u literaturi. Pored toga, koristili su 37 zakonskih dokumenata domaćeg zakonodavstva i 11 međunarodnog zakonodavstva.

Imajući sve u vidu, univerzitetski udžbenik „Maloljetničko prestupništvo“ autora doc. dr. Suada Orlića, prof. dr. Izeta Pehlića i doc. dr. Nermina Tufekčića najtoplije preporučujem za čitanje i proučavanje.